

DIE HISTORIESE BETROUBAARHEID VAN DIE AARTSVADERVERTELLINGE.
'N BEKNOPTE BESPREKING VAN DIE HUIDIGE DEBAT NA AANLEIDING
VAN DIE JONGSTE PUBLIKASIE ¹⁾

W. Vosloo

Die afgelope twintig jaar was daar 'n toenemende belangstelling in die aartsvadervertellings in Genesis. Benewens die talle tydskrifartikels,²⁾ het skrywers soos die volgende ook boeke oor dié onderwerp die lig laat sien: A Parrot (1962), W M Clark (1964), R Kilian (1966), R E Clements (1967), N Lohfink (1967), H Weidemann (1968), R Martin-Achard (1969), T L Thompson (1974), J van Seters (1975), J P Fokkelman (1975), C Westermann (1976), R Rendtorff (1977), J Bright (1977), W McKane (1979) en A R Millard en D J Wiseman (1980).

Die debat

Die vertellings in dié publikasies is van verskeie kante af verder ondersoek. Die histories-kritiese pad van bronne-ontleding is veral deur R Kilian³⁾ deur middel van die literêre-kritiese benadering verder gevoer. R. Rendtorff⁴⁾, wat formgeschiedtelik en überlieferungsgeschiedtelik te werk gegaan het, vind dat die bronneteorie 'n fiksie is. Terwyl skrywers soos J.P. Fokkelman⁵⁾ die vraag na die wording van die Pentateugboeke ingeruil het vir die vraag na die samestelling daarvan, het die debat oor die waarde van argeologiese vondse vir die verstaan van veral die boek Genesis en die meningsverskil oor die historiese betroubaarheid van die aartsvaderverhale voortgeduur. Enersyds het die invloed van die sogenoemde "Baltimoreskool" (W.F. Albright, J. Bright en G.E. Wright) voortgegaan en is die resultate van die opgrawings aangewend om probleme in Genesis te verklaar en is daar veral gepoog om die lig op die aartsvaderverhale te werp.⁶⁾ Hulle kom tot die gevolgtrekking dat die argeologie genoeg getuïenis gelewer het waarvolgens die tyd van die aartsvaders met redelike sekerheid in die eerste helfte van die tweede millennium voor Christus gedateer kan word.

Dis veral teen hierdie bevinding dat van die ander kant af skerp kritiek gehoor is: T.L. Thompson⁷⁾ het betoog dat eksterne getuïes soos wat die argeologie lewer, nie die historisiteit van die aartsvaders of die aartsvaderverhale in die vroeg-tweede millennium kan aantoon nie. Hy meen dat die verhale net gelees kan word teen die agtergrond van die 10de en 9de eeu voor Christus. Onafhanklik van hom het J. van Seters⁸⁾ tot soortgelyke konklusies gekom. Hy is egter van mening dat die agtergrond van die aartsvader-

verhale gevorm word deur historiese, sosiale en politieke omstandighede van so laat as die 6de eeu voor Christus. Hierdie skerp aanval op die historisiteit van die aartsvaders het heelwat teenreaksie uitgelok⁹⁾. Die jongste uitvoerige verweer teen die aanval kom van die Council of Tyndale House wat 'n groep geleerdes opdrag gegee het om opnuut na die probleme te kyk. Die eerste vrug van die navorsing het intussen in die vorm van 'n bundel opstelle¹⁰⁾ verskyn.

Die historiese wortels

Om die verweer deur die Council of Tyndale House te begryp, moet kennis geneem word van die aanslag op die historiese betroubaarheid van die aartsvaderverhale in die verlede, sowel as die effek daarvan. Want die resente aanslag is in der waarheid maar net 'n voortsetting van wat alreeds in die vorige eeu gedoen is, en destyds het dit gelei tot 'n ontkenning van die waarde en gesag van die Ou Testament.

Dis veral sedert J. Wellhausen¹¹⁾ dat die aartsvadervertellings beskou is as 'n terugprojeksie uit 'n later tydvak. Wellhausen het die vertellings beskou as die skepping van latere outeurs. Daarom het hy bloot gevra na wat die outeurs van die afsonderlike "bronne" elk op sy eie manier met die verhale wou meedeel. Die aartsvaders self, het egter nooit werklik bestaan nie.

Die voorstanders van die histories-kritiese skool het die bestaan van die aartsvaders betwyfel of ontken; die "bewysvoering" dat die verhale histories inderdaad onbetroubaar sou wees, was egter die twyfelagtige eer van sekere argeoloë uit die vorige eeu, te wete die sogenoemde Panbabiloniste. Die opgrawings in die ou Nabye-Ooste gedurende die laat 19de eeu het die ou beskawings blootgelê en 'n rykdom literatuur opgelewer. Onder meer was daar skeppingsverhale, 'n vloedverhaal en die wetskodes van Hammurabi (wat met die Mosaïse wette vergelyk is). Dié vondse het die vraag laat ontstaan: Wat was eerste: die Bybel of Babel? Die Assirioloog, H. Winckler,¹²⁾ het voorts beweer dat dit nou duidelik is dat die aartsvaders en selfs die eerste konings van Israel nie werklike persone was nie, maar eintlik geontmitologiseerde astraalgode. Die verhale in Genesis sou dan 'n swakke afskynsel van die Babiloniese voorstellings wees. Mesopotamië sou die bakermat gewees het van alle kulturele en godsdienstige denke van die ou Nabye-Ooste en die Ou Testament sou geen draer van die openbaring wees nie. Die gevolg van hierdie opvatting was dat die Ou Testament beskou is as waardeloos vir die Christen.

Daarmee is die volle konsekwensies bereik van 'n proses wat begin het met 'n vraag oor die historisiteit van die aartsvaders. Maar daarmee is ook getoon hoe kwesbaar 'n teologie is wat op historiese positivisme gebou word.

Die jongste publikasie

Wanneer die huidige debat en veral die gevolgtrekkings van Thompson en Van Seters gesien word teen die agtergrond van die verlede, is die publikasie van die bundel opstelle verstaanbaar en moet sulke pogings verwelkom word. Daar moet egter eerlik en indringend gevra word of die skrywers daarin slaag om reg te laat geskied aan die doelstellings van hulle opdraggewers en of die stem wat hulle laat hoor 'n wesentlike bydrae tot die gesprek lewer. Verder kan gevra word of daar nie tog weer eens 'n ondertoon van historiese positivisme gehoor kan word nie. Les-bes: Is die historisiteit van die bepaalde figure in die Ou Testament werklik só bepalend vir die godsdiens van Israel en die Christendom en vir die gesag van die boodskap wat die Ou Testament dra?

Voordat op dié vrae ingegaan word, moet eers 'n kort oorsig van die inhoud van elke opstel gegee word. Dit word, die eerste opstel uitgesluit, eers feitlik kritiekloos weergegee, maar teen die einde word 'n evaluasie van almal saam gedoen.

John Goldingay lewer die eerste bydrae onder die titel "The patriarchs in Scripture and history". Hy ondersoek eers al die aartsvadervertellings op soek na die tema in die vertellings. Hy meen die tema is: Jahwe se onder-neming om Abraham te seën met 'n nageslag en land en hom tot 'n seën vir ander te maak; die verskillende struikelblokke in die verwesenliking daarvan; en hoedat Jahwe sy beloftes uiteindelik tog nakom. Daarna bespreek hy die aartsvadervertelling in die literêre konteks waarin dit verskyn.

Op die wyse vind hy vier verskillende kontekste:

- (1) Die universele voorgeskiedenis is 'n sirkelgang van seën-vloek-seën-vloek. Abraham se roeping is die deurbreking van hierdie sirkelgang en vorm die begin van die herstel van God se seën oor 'n verlore wêreld (á la G. von Rad!?).
- (2) Die uittog en landbesetting is die vervulling van die beloftes aan die aartsvaders, maar ook die voortsetting van die tema van beloftes van land en nageslag, waardeur hy 'n parallel tussen Genesis en Eksodus - Deuteronomium trek.
- (3) Die monargie word ook in die skema belofte/vervulling geplaas, maar hy beklemtoon 'n tipologiese verhouding tussen die figure van die aartsvadervertellings en dié van die monargie.
- (4) Tydens die ballingskap, weer,

gee die beloftes aan die aartsvaders aanleiding tot hoop op bevryding en terugkeer.

Ten slotte bespreek hy die historisiteit van die aartsvaders deur standpunt in te neem téén T.L. Thompson . Thompson beweer die waarheid van 'n verhaal hang nie af van die historiese waarde daarvan nié. Hy sê die geloof van Israel is 'n reaksie van "hoop op God" in tye van nood en so sou die "heilsge-skiedenis" bloot as literêre vorm in 'n tyd van rampe ontstaan het. Tereg wys Goldingay op die standpunt van R.E. Clements, dat gebeurtenis en woord albei deel vorm van die openbaring. Hy argumenteer ten gunste van die historisiteit van die verhale op grond van Israel se aanspraak op die land en die wyse waarop profete die aartsvadertradisies gebruik, en deur aan te haal uit die werke van G. von Rad en K. Barth. Hy erken dat Israel bepaalde fiksie kon lewer, maar ontken dit ten opsigte van die aartsvadervertellings op grond van die argument dat Israel self die vertellings as feitelik aanvaar het.

Sy argumente is egter nie oortuigend nie. Byvoorbeeld, die eerste een kan ook omgekeer word, naamlik dat die aartsvaderverhale die aanspraak op die land legitimeer. Die gebruik van die aartsvadertradisies deur die profete lewer ook nog geen bewys vir die bestaan van die aartsvaders nie, maar lewer slegs getuïenis aangaande die geloof van Israel. (Vergelyk die kritiek van W. McKane op die valse argument dat betroubare oorlewering gelykgestel word aan historiese betroubaarheid.¹³) Soortgelyke besware sou ook ingebring kan word teen sy stelling dat die historisiteit bevestig word omdat Israel die vertellings as werklik aanvaar het. Hy sê self: "Israel was capable of producing fictional parable and present testimony, but in the patriarchal stories she did not ...") Die laaste stelling word dan gemotiveer deur 'n blote verwysing na Jesaja 51. 'n Mens sou kon vra, hoe kan dan onderskei word tussen "fiksie" en "nie-fiksie".

Dit wil voorkom of so 'n onoortuigende verdediging van die bestaan van die aartsvaders eerder teenproduktief is. In die tweede opstel, "Methods of studying the patriarchal narratives as ancient texts" gee A.R. Millard erkenning aan die literêre analise van die verhale. Omdat die verhale 'n historiese konteks het, moet die plek van die aartsvaders in die antieke geskiedenis egter meer aandag kry. Hy erken dat die gebruik van buite-Bybelse parallele vir die bepaling van die historisiteit van 'n gebeurtenis beperkte waarde het, veral as die gegewens nie in tyd en lokaliteit wyd verspreid is nie. Hy pleit egter dat die getuïenis van die teks aanvaar moet word tot tyd en wyl daar oortuigende argumente daarteen na vore kom. As voorbeeld noem hy die beswaar dat daar in die aartsvadervertelling bepaalde anakronismes voorkom, met name

die vermelding van kamele en die Filistyne. Vanuit die argeologie probeer hy aantoon dat die beswaar van anakronisme tog bevredigend verklaar kan word. Hy wys daarop dat byvoorbeeld Gilgamesj voorheen nie as 'n werklike persoon beskou is nie, terwyl latere vondse wel die bestaan van só 'n koning bevestig. Daar bestaan soortgelyke vertellings wat eers as onhistories beskou is, maar later as werklike gebeurtenisse erken is. Daarmee wil hy aantoon dat die aartsvaderverhale nie so baie verskil van ander antieke tekste nie. Hy pleit gevolglik dat daar in gedagte gehou moet word dat dié verhale ons enigste bron vir kennis van die vroegste tradisies van Israel is, dat tradisies korrekte weergawes van ou gebeurtenisse kan wees en dat hulle nie voorgee om handboeke vir die antieke geskiedenis of argeologie te wees nie. Met veral die laaste opmerking het Millard 'n baie belangrike stelling gemaak wat veel meer aandag verdien as wat die bundel in sy geheel aan dié probleem wy.

'n Veelbesproke probleem word deur J.J. Bimson in "Archaeological data and the dating of the patriarchs" vanuit argeologiese hoek behandel. Eers bespreek hy die vier moontlike tydperke vir die datering van die aartsvaders, te wete Middelbrons I (2000-1800), Middelbrons II (eerste helfte van die tweede millennium), die Laat Bronstyd (15de tot 14de eeu) en die Vroeë Bronstyd (2650-2350). Daarna word die verskil tussen die Bybelse en argeologiese gegewens oor die geskiedenis of okkupasie van dertien verskillende plekke ondersoek. Hy meen verskille kan meestal bevredigend opgelos word wanneer in ag geneem word dat: (a) Die nie-okkupasie van 'n plek nie bewys word deur 'n gebrek aan argeologiese vondse nie. (b) Middelbrons I en Middelbrons II 'n tydperk van oorvleueling gehad het. (c) Die aartsvadertyd juis die oorgangstyd vanaf Middelbrons I na Middelbrons II oorspan het. Vervolgens pleit hy vir 'n herwaardasie van die Bybelse jaartalle van Eks. 12:40 (430 jaar vir die verblyf in Egipte) en 1 Kon. 6:1 (480 jaar vir die tyd tussen uittog en die vierde jaar van Salomo). Uit al hierdie gegewens kom hy tot die gevolgtrekking dat die roeping van Abraham ongeveer die jaar 2092 voor Christus moes plaasgevind het.

Die debat oor die mate waarin gebruike van die ou-Oosterse volke soos deur argeologiese vondse blootgelê op die aartsvaderverhale toegepas kan word, word deur M.J. Selman verder gevoer. Die titel van sy opstel is "Comparative customs and the Patriarchal Age". Hy gee eers 'n kort historiese oorsig oor die standpunte met betrekking tot die vergelykbaarheid van die gegewens van

die argeologie met die gebruike in die Ou Testament. Met verwysing na outeurs soos J. Bright, W.F. Albright, C.H. Gordon en E.A. Speiser (en deur die verswyging van die kritiek van byvoorbeeld M. Noth) meen hy dat daar 'n tyd was toe daar algemene konsensus oor die saak bestaan het. Dit is naamlik dat, alhoewel nie bewys kan word dat Abraham werklik bestaan het nie, tog aangetoon kan word dat die beskrywing van die aartsvaders in Genesis ooreenkom met omstandighede van die vroeë tweede millennium. Outeurs soos de Vaux, Mullo Weir, Noth, Von Rad en Greenberg het egter ál meer skepties daarteenoor begin staan. 'n Klimaks is bereik toe Van Seters die aartsvadertyd met die eerste millennium voor Christus wou gelykstel en Thompson Genesis beskryf as 'n versameling van literêre tradisies. Selman toon voorts aan dat Thompson se standpunt eerder op argeologies-historiese argumente gebaseer is as op literêre argumente. Omdat die gegewens van die Ou Testament nog onvolledig is, is dit nodig om ernstige aandag aan die argeologiese aansprake te gee. Gevolglik bespreek hy 'n hele aantal vermeende parallele tussen Genesis en die vondse in die ou puinhope. Alhoewel sommige van die "parallele" nie aanvaarbaar is nie, vind hy tog dat 'n hele reeks gebruike in die tweede millennium weer in Genesis teruggevind kan word. Sy slotsom is dat die aartsvadervertellings 'n sosiale en historiese agtergrond weerspieël wat oteenseglik in die tweede en eerste millennium voor Christus tuishoort.

"Abraham reassessed" is die titel van die bydrae van D.J. Wiseman. Hy behandel enkele probleme met betrekking tot Abraham. Soos in die voorafgaande opstelle, is sy bewysmateriaal ook tot 'n groot mate bepaalde interpretasies van argeologiese vondse. Met betrekking tot die vraag of Abraham 'n nomade was, lei hy uit die Genesisvertellings af dat Abraham eintlik nie so baie rondgetrek het nie. (Jesus het meer uitgebreide reise onderneem as Abraham, sê hy!) Die verhale wil hom ook nie as 'n semi-nomade voorstel nie. Om "Hebreër" gelyk te stel aan "Hapiru" (wat eintlik 'n sosiologiese aanduiding is en nie 'n etniese benaming nie) is onaanvaarbaar. Die verwysing na Abraham as 'n vors is gepas, aangesien hy volgens die Maritekste soos 'n plaaslike goewerneur optree. Die benaming "vader" hou verband met die aanspraak op die land en die koninklike dinastie. Die naam "Abraham" is 'n vorm van 'n voorvaderlike dinastiese benaming.

In waarskynlik die beste opstel van die bundel, "The religion of the patriarchs," vermy G.J. Wenham die eensydige argeologiese benadering van die ander outeurs. Allereers ondersoek by die gegewens wat in Genesis aangaande die godsdien van aartsvaders verstrekk word. Hy vergelyk die gebruik van die verskillende

Godsname deur die Jahwis, die Elohis en die Priesterlike outeurs soos dit telkens in die dialoog en raamwerk voorkom. Hy doen ook dieselfde met betrekking tot allerlei godsdienstige instellings. Hy vind dat teksanalise alleen nie genoegsaam is om vas te stel onder watter name God vereer is nie.

Omdat daar in die Priesterskrif geen godsdienstige instellings is wat nie ook in J en E vermeld word nie, is hy van mening dat dit bewys lewer dat dié instellings (beloftes, verbond en besnydenis) uit die aartsvadertyd dateer. Daarna volg 'n kritiese bespreking van die sieninge van A. Alt, F.M. Cross en C. Westermann oor die godsdien van die aartsvaders. Alhoewel daar bepaalde winspunte by elkeen voorkom, meen hy dat daar ook ernstige kritiek teen elkeen ingebring kan word. Vervolgens bespreek hy R. Rendtorff se standpunt oor die samestelling van die Pentateug, asook die verskillende verklarings van Eks. 6:3. Daaruit kom hy tot die gevolgtrekking dat die Godsnaam, Jahwe, uit die tyd van Moses dateer. Waar die naam nou in pre-Mosaïese dele verskyn, is dit die werk van die finale outeur wat om teologiese redes veranderinge aangebring het in die oorgelewerde stof. Ten slotte wys hy op vier teenstellings tussen die godsdien van die aartsvaders en dié van die latere Israel:

- (1) Die gebruik van die Godsnaam "E1" by Goddelike Openbaring.
- (2) Die ontbreking van Baälverwysings by die aartsvaders.
- (3) Die ontbreking van middelaars tussen God en mens.
- (4) Die ontbreking van verwysings na Jerusalem.

Uit hierdie kenmerke van die godsdien van die aartsvaders lei hy af dat dit ooreenkom met tradisies uit die vroeë tweede millennium.

Die laaste bydrae is D.W. Baker se "Diversity and unity in the literary structure of Genesis." Baker is veral geïnteresseerd in die wyse waarop literêre eenhede afgebaken kan word. Onder "Indications of discontinuity" behandel hy die verskillende veranderinge in tyd en subjek, die rol van geslagslyste, en verandering van plek. Onder "Indications of framework" meld hy 'n gekte patroon, die tol^edot-formule, die aanwysende voornaamwoord ("hierdie") en opsommende sinsnedes. Onder "Rhetorical devices indicating diversity and unity" word verskynsels soos ringskomposisie, rekapitulاسie, chiasme en prolepsis behandel. Daarbenewens wys hy op die funksie van bywoorde, voornaamwoorde (á la W. Richter) en lidwoorde. Teen die einde vel hy 'n negatiewe oordeel oor die bronnehipotese op grond van die literêre struktuur van die boek Genesis.

h Evaluasie van die boek

Om h bundel van hierdie aard na wense te evalueer, vereis dat elke bydrae eintlik afsonderlik bespreek moet word omdat elke outeur sy inset op eie, kenmerkende manier doen. In hierdie bundel het elke bydrae egter h gesamentlike doel voor oë, naamlik die probleme ten opsigte van die historiese betroubaarheid van die aartsvaderverhale. Daarom sal die boek in die lig van die gesamentlike doel beoordeel word en verder sal daar enkele opmerkings oor sommige opstelle gemaak word.

Die opvallendste kenmerk van die boek is dat die outeurs die "historiese betroubaarheid" van die vertellings wil aantoon deur een of meer van die volgende te bewys of te impliseer: Dat Abraham baie vroeg dateer moet word; dat die aartsvaderverhale ooreenkomste vertoon met antieke tekste van die Nabye-Ooste; dat historiese besware teen sekere dele in die verhale vanuit die argeologie verklaar kan word; dat die bronnehipotese foutief is; dat die aanvalle op die historisiteit van die verhale op grond van die argeologie (Thompson) slegs gedeeltelik waar is; dat historiese afleidings uit die literêre struktuur gemaak kan word.

In die wyse waarop die outeurs die "historiese betroubaarheid" van die vertellings probeer aantoon, kan ook enkele foutiewe voorveronderstellings bemerk word. Byvoorbeeld: Is vroeë datering dan sinoniem met historiese betroubaarheid? (Vgl. byvoorbeeld R.K. Harison se Introduction to the Old Testament vir die toepassing van dié soort veronderstelling in die inleidingswetenskap.) Indien die gebruike in die aartsvaderverhale ooreenkom met dié van Mari-Nuzi of Ebla, sê dit hoegenaamd iets oor die historisiteit van die aartsvaders? Per slot van sake is daar h noue parallel tussen die maatskaplik-historiese agtergrond van (byvoorbeeld) Geknelde Land van F.A. Venter en dié van die Voortrekkers, maar niemand sal Geknelde Land as h historiese dokument beskou nie! Enkele skrywers trek nog hewig te velde teen die bronnehipotese. Het Goldingay en Wenham dan nie kennis geneem van die feit dat die ou klassieke bronnehipotese (Wellhausen) lank nie meer so aanvaar word nie en dat daar deesdae selde só van "bronne" gepraat word?

Is die literêre kritiek per se h ontkenning van die historisiteit van die aartsvaders, of is dit h ander eerlike poging van die Skrif te verstaan? Wat word in ieder geval met "historisiteit" bedoel? h Beskrywing van was es eigenlijk gewesen ist (Ranke)? En, aan die adres van Baker, is die

afgeronde opbou van 'n verhaal dan 'n bewys van die afwesigheid van verskillende ou oorlewerings? Kan dit nie ook teken wees van die wyse waarop die finale outeur sy diverse gegewens tot 'n eenheid verwerk het nie?

Hierdie soort vrae kan nog etlike paragrawe vul, veral as daar op meer besonderhede ingegaan word. Wat reeds gesê is, is egter genoegsaam om te toon dat daar grondliggende besware teen die boek ingebring kan word. Waarskynlik is die grootste fout van die outeurs dat hulle in die nastreef van hulle doel te negatief te werk gegaan het ten opsigte van die doel van positiewe bydrae soos in die voorwoord gestel. Te veel van die boek is pogings om die sienswyses van veral Thompson en Van Seters teen te staan en om die "bronnehipotese" as onhoudbaar uit te wys. Een opstel as kritiek teen Thompson en Van Seters sou saam met dié van Wenham (wat teen die bronnekeiding gemik is) genoegsaam gewees het.

Die boek sou meer aan waarde gewen het en die doel van die outeurs beter gedien het indien daar eerder op positiewe wyse bydraes gelewer is sonder dat daar telkens tersluiks na andersdenkendes gekyk is. Byvoorbeeld, 'n handige bespreking oor perikoopafbakening deur Baker word ontsier deur 'n skielike wending téén die bronnehipotese in die laaste twee paragrawe van die opstel. Dié twee paragrawe pas nie by die res van die bespreking nie en dit wil voorkom of dit bygebring is om die opstel in lyn te bring met die doelstelling van die Council of Tyndale House. Dié indruk word ook by sommige ander opstelle teëgekem.

Die belangrikste bydrae van die boek is dat argeologiese resultate op 'n besadiger wyse met die aartsvaderverhale vergelyk is as voorheen. Veral die opstel van Selman verskaf in dié verband waardevolle gegewens. Die poging van Wenham om lig te werp op die godsdiens van die aartsvaders is waardevol omdat hy op oortuigende wyse die tekortkomings van die "bronnehipotese" aantoon, positiewe en negatiewe kritiek op die standpunte van 'n verskeidenheid geleerdes gee en uit hierdie gegewens tot 'n eie standpunt geraak. Die duidelike rigsgoere vir die afbakening van 'n perikoop (geïllustreer met baie voorbeelde) wat Baker bied, sal vir menige student in die Ou Testament van groot waarde wees.

Voorts moet gevra word of die Council of Tyndale House daarin geslaag het om met hierdie boek 'n oortuigende klank in die debat oor die historiese betroubaarheid van die aartsvadervertellings te laat hoor. Uit bostaande kritiek blyk reeds dat die antwoord negatief moet wees. Vra mens waarom, kan 'n hele aantal probleme uitgewys word soos wat tewens reeds hierbo gedoen is. Die belangrikste probleem is egter dat daar by mekaar verby gepraat word omdat die gespreksgenote dikwels nie op dieselfde golflengte ingestel is nie. Op enkele uitsonderings na word die argumentasie hoofsaaklik vanuit die argeologie gevoer. Só 'n benadering is suksesvol indien die teendeel ook net op argeologiese gronde beweer word.¹⁴⁾ Die probleme rondom die aartsvaders is egter oorspronklik vanuit die literêre-historiese hoek geopper en baie van dié besware is tot nog toe nie bevredigend beantwoord nie. Gevolglik kan daar nie net eensydige argeologiese argumente gevoer word nie, maar moet daar ook aandag gegee word aan die literêr-historiese problematiek. (In die bundel probeer minstens Wenham om aan dié vereiste te voldoen en is daarom meer geslaagd.)

'n Evaluasie van die debat

Ten slotte, enkele opmerkings oor die sinvolheid van 'n debat oor die historisiteit van die aartsvaders. Die debat is grotendeels gevoer oor die betroubaarheid van die vertellings oor die aartsvaders in Genesis en oor die vraag of die vondse in die puinhope klaarheid oor dié saak kan bring. Om te verwag dat die vondse helderheid kan meebring, veronderstel dat die argeologie objektiewe getuigenis sal lewer en finale uitspraak oor die geskilpunte moet gee. Tog is dit juis wat nie gebeur nie, want selfs diégene wat die historisiteit van die aartsvaders aanvaar, stem nie ooreen oor die waarde en interpretasie van die vondse nie. Byvoorbeeld, sommige outeurs¹⁵⁾ wil net die verhale interpreteer teen die agtergrond van die politieke en kulturele omstandighede van die tweede millennium soos deur die argeologie geskilder; ander,¹⁶⁾ egter, wil weer die Genesis-beeld van die aartsvaders "korrigeer" om aan te pas by die argeologiese voorstellings van die tweede millennium voor Christus. Maar selfs ook oor spesifieke sake is daar groot meningsverskille. Moet daar aan 'n noordelike Ur met betrekking tot Moraham gedink word?¹⁷⁾ Wanneer moet Ebla gedateer word? In 2580-2450 soos die taalkundige, Pettinato, meen, of in 2400-2250 soos die argeoloog, Matthiae, meen?¹⁸⁾ Vermeld die Eblatablette Sodom en Gomorra en die ander stede van die Dooie See-gebied soos D.N. Freedman beweer dat Pettinato gesê het,¹⁹⁾ of is dit alles onwaar soos die nuwe taalkundige by Ebla, A. Archi, beweer?²⁰⁾ Het Abraham in die vroeë tweede millennium of die Amarnatyd gelewe?²¹⁾ Hierdie soort verskille onder argeoloë wat die aartsvaderverhale as historiografies aanvaar, kan met tientalle vermeerder word.

Indien die argeologiese resultate so baie meningsverskille onder hulle verwek het, sal dit sekerlik nie maklik 'n persoon wat die verhale as nie-histories beskou van die teendeel oortuig nie. Heel tereg sê W. McKane²²⁾ dat die "balance of probability" waarvan J. Bright²³⁾ met betrekking tot die argeologiese getuigenis praat, aan die kant van die historisiteit van die aartsvaderverhale kom staan slegs indien daar reeds 'n voorveronderstelling is dat die verhale in een of ander sin wel 'n "historiographical genre" is.

Daar is reeds daarop gewys dat, om die debat eensydig òf net vanuit die teks, òf net vanuit die argeologie te voer, daartoe lei dat mense mekaar nie hoor nie of probleme nie behoorlik beantwoord word nie. Dit bring 'n verarming in die debat wat tot skaakmat voer en 'n stagnasie in die worsteling om kennis kan veroorsaak. Wat wél nodig is, is dat die probleem van alle moontlike hoeke bekyk moet word, dat alle moontlike metodes gevolg moet word om tot klaarheid te kom en dat geleerdes onbevooroordeeld na mekaar se vrae, twyfel en probleme moet luister en dáárop antwoorde probeer vind.

'n Mens moet ook vra of dit dan regtig so noodsaaklik is dat die aartsvaders bo alle twyfel as werklike historiese persone uitgewys moet word. As die verhale die geloof van Israel oor baie eeue heen beliggaam, sou dit dan nie vir ons genoegsaam wees nie? Is dit nie dalk beter om te weet: "Só het talle mense in Israel oor eeue heen God leer ken nie", as dat die gedagte dalk posvat: "God het nou wel só met Abraham gedoen, maar dis geen aanduiding dat Hy ook so met ander mense sal handel nie". Met ander woorde, hou die gesamentlike ondervinding en geloof van 'n volk vir my nie meer waarde en sekerheid in as die ondervinding van 'n enkeling nie? Verder: Wat moet dan alles as histories juis aangetoon word om die geloof van Israel (en die Christendom) as betroubaar te merkteken? Is dit alle persone en gebeurtenisse, of net sommige? Indien nie alles nie, hoe onderskei 'n mens? Of, is dit dalk die historiese juistheid van Israel se geloof in dié God waarvan in die verhale vertel word - selfs al sou die verhale self nooit werklik plaasgevind het nie - wat eintlik saak maak?²⁴⁾ Oor dié aspek sal daar nog meer besin moet word.

Dit is egter so dat die meeste mense van mening is dat 'n teologie eerder gebou moet word op die ondervindings van werklike historiese persone wat soortgelyke lewensworsteling as ons moes deurgaen, as dat dit gebou word op die uitbeelding

van karakters in 'n blote storie. Hoe waar dit ook al mag wees, daar moet steeds in gedagte gehou word dat die vasstelling van die historisiteit van bepaalde persone of verhale nog geensins dui op die vasstelling van 'n teologie of 'n geloof nie. Baie mense wat aanvaar dat Jesus 'n historiese persoon was, bely nie die geloof dat Hy ook die Saligmaker is nie. Per slot van rekening is dit die geloof met betrekking tot 'n saak wat van deurslaggewende aard is. Maar geen navorsing kan geloof bewys nie en geen debat kan tot geloof opwek nie. Eerder vra die navorsing en die argumentasie vir geloof. Soos E.A. Wcela²⁵⁾ dit so raak geformuleer het: "One may demonstrate the historical plausibility of an event. However, that the event was set into motion by the finger of God, requires faith".

Die geloof is op sterker fundamente gebou as net die vraag of Abraham, Isak en Jakob werklike persone was en of die Ou Testament hulle en hulle optredes korrek beskrywe. Geloof word gebou op die ontmoeting met 'n lewende God wat in die volheid van die tyd Mens geword het sodat ons kan glo. Daarom, indien die navorsing oor die aartsvaders en die debat rondom die verhale gevoer word met die doel om mense tot geloof te bring, is al die pogings "enkel waan". En, indien dit bloot is om 'n teenoorgestelde standpunt verdag te maak as "liberaal" en die werk van "ongelowiges", moet sulke pogings ten sterkste ontmoedig word. Indien dit egter gedoen word om kennis te vermeerder en om die Ou Testament beter te verstaan, dan moet daar met hernude ywer aan die problematiek aandag gegee word.

Die verantwoordelikheid om ten aansien van sulke suiwere motivering te besluit, lê dus vierkantig op die skouers van elke navorser en elke skrywer. Wat baie duidelik is, is dat die strewe na kennis en klaarheid oor die aartsvadervertelling net produktief gedien kan word indien die motief by die navorser positief en opbouend is. Vooroordele teen ander, bymotiewe vir navorsing en veral 'n etiketisering van ander soekers na die waarheid moet mettertyd verstrik raak in die drade van die negativisme waaruit dit ontstaan het.

NOTAS

1. A.R. Millard & D.J. Wiseman (red.), Essays on the patriarchal narratives, Leicester 1980.* Op p. 7 word die boek bekend gestel as die eerste vrugte van die navorsing van 'n groep geleerdes wat in opdrag van die Council of Tyndale House opnuut moes kyk na probleme ten opsigte van "the historical reliability and the theological teaching of the Bible".
2. Vgl. bv. die literatuurverwysings in die voetnotas wat volg.
3. R. Kilian, Die vorpriesterlichen Abrahamsüberlieferungen literarisch und traditionsgeschichtlich untersucht, Bonn 1966.
4. R. Rendtorff, Das Überlieferungsgeschichtliche Problem des Pentateuch, Berlin 1977. Vgl. in dié verband ook: H.H. Schmid, Der sogenannte Jahwist. Beobachtungen und Fragen zur Pentateuchforschung, Zürich 1976 en S. Tengström, Die Hexateucherzählung. Eine literaturgeschichtliche Studie, Lund 1976.
5. J.P. Fokkelman, Narrative art in Genesis, Amsterdam 1975. Vgl. ook die werke van bv. S.E. McEvenue, The narrative style of the priestly writer, Rome 1971 en Y.T. Radday, "Chiasm in Tora", Ling Bibl, 11/19 (1972), 12-23.
6. Vgl. bv.: G.E. Wright, "Modern issues in Biblical Studies: History and the patriarchs", Exp. Times, 71(1960), 292-296; J. Bright, A history of Israel, London ²1972; W.F. Albright, "From the patriarchs to Moses I. From Abraham to Joseph", Bibl. Arch., 36/1(1973), 5-33.
7. T.L. Thompson, The historicity of the patriarchal narratives. The quest for the historical Abraham, Berlin 1974.
8. J. van Seters, Abraham in history and tradition, London 1975. Hierdie boek is 'n aanval op sowel die metodes van die argeologie as dié van die historiese kritiek.
9. Vgl. bv.: die boekbespreking van R.W. Neff in Rel. St. Review, 3(1977), 90-97; N.M. Sarna, "Abraham in history", BAR, 3/4(1977), 5-9 en J. van Seters se antwoord: "Dating the patriarchal stories", BAR, 4/4(1978), 6-8; E.A. Wcela, "The Abraham stories, history and faith", B.T. Bulletin, 10/4(1980), 176-181; M.J. Selman, "Comparitive methods and the patriarchal narratives", Themelios 3/1(1977), 9-16.
10. A.R. Millard & D.J. Wiseman (red.), a.w.
11. Vgl. J. Wellhausen se Geschichte Israels I (1878)(wat later in 1883-6

* Goedgunstiglik deur die N.G. Kerkboekhandel verskaf.

verskyn as Prolegomena zur Geschichte Israels) en sy Reste arabischen Heidentums: Skizzen und Vorarbeiten, III (1887).

12. H. Winckler, "Die babylonische Geisteskultur in ihrer Beziehungen zur Kulturentwicklung der Menschheit," Wissenschaft und Bildung 15, (1907).
13. W. McKane, Studies in the patriarchal narratives, Edinburgh 1979, 8.
14. Vgl. T.L. Thompson, a.w., 105 en ook N.M. Sarna, a.w., 9.
15. So bv. J. Bright, Early Israel in recent history writing: a study in method, London 1956; R. de Vaux, Histoire ancienne D'Israël: Des origines a l'installation en Canaan, Paris 1971.
16. Vgl. C.H. Gordon, "Hebrew origins in the light of recent discovery" in A. Altmann (edit.) Biblical and other studies, 1963; E.A. Speiser, "The Biblical idea of history in the common Near Eastern setting", Israel Exploration Journal, (1957), 201-216.
17. J. van Seters, "Dating the patriarchal stories", 6.
18. Vgl. o.m.: E.M. Yamanchi, "Unearthing Ebla's ancient secrets", Christianity Today, 25/9(1981), 18-21, veral 19.
19. D.N. Freedman, "The real story of the Ebla tablets. Ebla and the cities of the Plain", Bibl. Arch. 41/4(1978), 143-164.
20. "New Ebla epigrapher attacks conclusions of ousted scholar", BAR 6/3 (1980), 55. Vgl. ook: "BAR interviews Giovanni Pettinato", BAR 6/5(1980), 46-52.
21. M.J. Selman, a.w., 11.
22. W. McKane, a.w., 3.
23. J. Bright, Early Israel ..., 88-9.
24. E.A. Wcela, a.w., 180.
25. Ibid., 180. Vgl. ook die debat indie pers oor Bloedrivier gedurende 1979.